

CONCERTO RUSTICO PENTRU VIOARĂ ȘI PIAN DE VLADIMIR ROTARU: TRATĂRI SEMANTICE ȘI INTERPRETATIVE ALE TEMATISMULUI

CZU: 785.6:[787.1+786.2].071.1

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.21.4-63.18>Doctorand, asistent universitar **Radu TĂLĂMBUȚĂ**E-mail: talambuta@yahoo.comORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0705-5963>Doctor în studiul artelor, conferențiar universitar **Diana BUNEA**E-mail: dianabunea@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4488-0834>

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CONCERTO RUSTICO FOR VIOLIN AND PIANO BY VLADIMIR ROTARU: SEMANTIC AND PERFORMING APPROACHES OF MUSICAL THEMES

Summary. The article is dedicated to an important work from the national violin repertory – *Concerto rustico* for violin and piano by Vladimir Rotaru. The authors approach the problems of violin performing through semantic treat of the music themes. An important role in this approaching is referring to the identification and "deciphering" of folklore sources of musical themes: without to use a direct folklore citation, the composer has developed original and emphasized themes, through musical folkloric rhythmic and intonation elements. He outlined a diverse musical panorama of village life. So, considering the character and semantic of these themes, the violinist will structure his own performance vision using both the academic technical possibilities of violin and specific elements of folklore performing art as ornaments, sound and improvisation.

Keywords: *Concerto rustico* for violin and piano, Vladimir Rotaru, semantic approach, musical themes, violin performing art.

Rezumat. Articolul este dedicat unei lucrări importante din repertoriul național pentru vioară – *Concerto rustico* pentru vioară și pian de Vladimir Rotaru, autorii propunându-și să abordeze problematica interpretării violonistice prin prisma tratării semantice a tematismului muzical. Un rol important în această tratare îl are identificarea și „descifrarea” filonului folcloric al tematismului: fără a folosi citatul folcloric, compozitorul elaborează un tematism original, bine reliefat, marcat de ritmul și intonația folclorică, conturând un tablou al vieții rustice în toată diversitatea sa. Astfel, luând în considerare caracterul și semantica acestui tematism, interpretul va putea să-și construiască propria viziune interpretativă, făcând uz în egală măsură de artificile viorii academice și de elementele specifice artei populare, legate în special de ornamentică și expresia improvizatorică.

Cuvinte-cheie: *Concerto rustico* pentru vioară și pian, Vladimir Rotaru, tratare semantică, tematism, artă interpretativă violonistică.

INTRODUCERE

Chiar de la apariția sa, în anul 1990, *Concerto rustico* de Vladimir Rotaru s-a bucurat de un mare succes, fiind inclus în repertoriul didactic și concertistic. Dedicată fiicei sale, Elizaveta, absolventă a Conservatorului Moldovenesc de Stat din Chișinău, clasa de vioară, lucrarea a fost interpretată în premieră de violonistul Naum Hoș, profesor de vioară la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Acest opus de înaltă virtuozitate denotă un pronunțat colorit folcloric și o deosebită bogăție de nuanțe emoțional-figurative. Partitura lucrării există în două versiuni: prima – pentru vioară și orchestră de cameră (înregistrată în fondurile IP „TeleRadio-Moldova” de violonistul V. Dmi-

trienço și Orchestra Simfonică a TeleRadio-Moldova sub bagheta lui Gh. Mustea), cea de-a doua – pentru vioară și pian. Pentru studiul de față am dispus de partitura manuscrisă originală pentru vioară și pian.

ABORDARE COMONISTICĂ, REPERE STRUCTURALE ȘI SFERA DE IMAGINI FIGURATIVE

Concerto rustico este una dintre cele mai valoroase lucrări de acest gen în repertoriul violonistic național, în care, după aprecierea cercetătoarei E. Mironenco, „s-au întrunit în mod fericit tradițiile concertistice clasică și folclorică” [1, p. 84]. Forma monopartită, abordată în mod dinamic, i-a

permis compozitorului să creeze într-un mod original atât imagini pline de un lirism pătrunzător, cât și imagini dramatice, epice sau dansante. Această diversitate tematico-figurativă este exteriorizată prin expunerea și varierea unei singure teme, principiul monotematismului fiind valorificat cu o înaltă măiestrie compo-nistică. Totodată, „întreaga lucrare se înscrie în tendințele stilistice ale neofolclorismului, prin abordarea arhetipală a principiului improvizatoric, a trăsăturilor baladei și ale doinei, și prin modelarea unei dramaturgii originale a lucrării, bazate pe episoade contrastante de factură neoromantică” [2, p. 131].

Tema principală, precedată de o scurtă introducere, este de o expresivitate aparte, aducând în prim-plan un caracter baladesc. Compozitorul mărturisește într-un interviu: „...după natura mea sunt un melodist (...) mă străduiesc să compun o muzică melodioasă, pentru că melodia, după părerea mea, este cea mai sinceră și onestă, cea mai emoțională cale spre ascultător.” [1, p. 13]. Astfel, această frumoasă și vibrantă temă cucerește prin vigurozitate și respirație de un diapazon larg. Profilul melodic concentrează intervale de terță mică, secundă mare, secundă mică, cvartă perfectă, cvartă mărită, intervale din care va răsări mai apoi întregul discurs muzical al *Concertului*. În mare măsură reușita *Concertului rustic* este datorată melodiei sale inspirate, în care se resimte suflul rustic, inocența, forța și dinamismul specific acestuia, caractere pe care maestrul a știut să le valorifice din plin. Deși nu este un „citat” folcloric, tema este pătrunsă de intonații populare – o trăsătură specifică a întregii creații a compozitorului V. Rotaru, despre care vorbește el însuși: „De cele mai dese ori ... eu nu citez folclorul, ci „gândesc” cu ajutorul lui, așa încât toate mijloacele de expresie muzicală sunt pătrunse de spiritul popular. ...eu scriu în limba muzicală maternă moldovenească. Simt cu inima ritmul, modul, intonația moldovenească. Și sunt bucuros că mi-am găsit limbajul meu propriu ...” [1, p. 13].

În general, modelul de abordare componistică a melosului popular în această creație poate fi apreciat ca unul de nivel conceptual, în care se evidențiază în primul rând imaginea plastică a satului, a eroului cu bogate trăiri de factură lirico-dramatică. Tematismul original, bogat nuanțat, este supus principiilor *variațional* și *improvizatoric*. Conținutul afectiv al discursului emană în același timp dragoste de viață, forță, libertate, dar și un lirism dezarmant, de o sinceritate aparte, fiind cunoscută predilecția compozitorului pentru improvizarea în stil popular care, de fapt, marchează întreaga sa operă: „Pe lângă dragostea pentru melodie, am o mare pasiune pentru improvizare, pot să improvizez la infinit pe una și aceeași temă” [1, p. 14].

Dinamismul dezvoltării ulterioare a acestei teme capătă un caracter vertiginos, dezvăluind noi și noi fațete ale ei, la care se adaugă și valorificarea plenară a posibilităților tehnice și expresive ale viorii. Se remarcă alternanța fragmentelor lirice cu cele dramatice pe tot parcursul lucrării, procedeu prin care autorul reușește să ofere un plus de gradații expresive temei centrale.

RAPORTURI SEMANTICE-INTERPRETATIVE

Astfel, chiar de la începutul *Concertului* (cf. 1), pentru a reda caracterul tânguitor, dramatic al temei date, violonistul va apela la o vibrație intensă și la un sunet profund, plasând arcușul lângă căluș, dar evitând apăsarea lui, pentru a produce un sunet mai calitativ.

Deja în cf. 2, tema centrală apare într-o variantă comprimată ritmic, într-un pasaj larg, urmat de „ecouri”, cu vocea a doua în ison, mișcarea amplificându-se sau diminuându-se ușor, întregul compartiment (până la cf. 5) încheindu-se cu readucerea, în partida viorii solo, cu o trăsătură sigură, a unuia dintre motive – *Subito Lento, con espressione* – de o expresie lirică deosebită. Păstrarea stabilității intonaționale în pasajul ascendent (cf.2) este esențială. O mare atenție se va acorda sunetelor cromatizate (secundelor cromatice) ce trebuie interpretate netemperat, cu tendințele corespunzătoare, foarte aproape intonațional de treptele stabile (adică *fa#* cât mai aproape de *sol*; *si-becar* cât mai aproape de *do* etc.) care în mod obligatoriu trebuie să fie intonate curat. Această abordare specifică interpretării muzicii folclorice va ajuta în același timp și la păstrarea stabilității intonaționale atât în cf. 2 și 3, cât și pe întreg parcursul lucrării.

Sugerăm ca digitația acestui fragment să fie efectuată în pozițiile 1, 4, 8. În notele duble atenția va fi îndreptată spre vocea de sus, în care este jalonată melodia. A nu neglija și sonorizarea concomitentă a două corzi, cu apăsarea mai plină a corzii *mi* și apoi *la* pe care sună melodia.

Puntea de legătură dintre cele două compartimente ale formei monopartite a concertului este identică cu cele două măsuri ale introducerii, astfel, acest prim compartiment e înrămat într-o arcadă, prin clusterul *g-d-g-as-des*, ce sugerează o imagine a bucuriei exprimată printr-un ritm de dans viguros și apăsător. Începând cu cf. 5 – *Allegro vivace* – tema se preschimbă într-un vârtej de energie, întruchipând o „izbucnire” de vitalitate și forță epică. Diapazonul se lărgeste considerabil, fiecare element al temei capătă culoare: sin-copa, inițial neîncrezătoare, devine un puternic punct

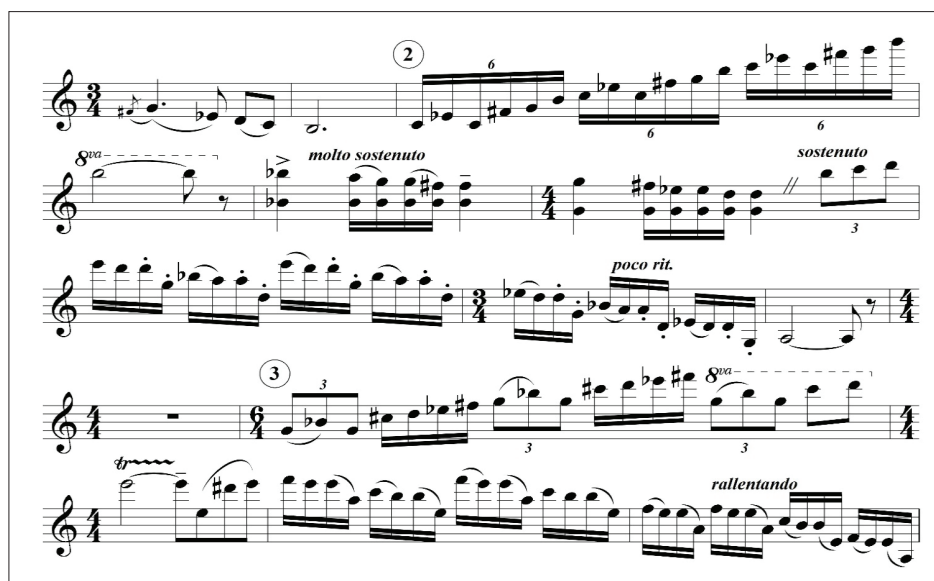

Figura 1. Concerto rustico de Vladimir Rotaru, fragment din partitură, cf. 2.

de sprijin, prin accentuarea primului timp, iar delicata apogiatură de septimă mare este rostită acum „cu voce tare”, larghețea acestei septime mari conferind amploare, volum și dinamism temei ascendente, expuse dintr-o răsuflare, în mai mult de două octave.

Pe plan interpretativ, tumultul melodic din cf. 3 va fi accentuat și mai mult printr-o diferențiere mai amplă de la *avvivando* la *rallentando*, utilizând spre sfârșitul pasajului un arcuș mai larg. Trăsătura punctată din cf. 4, ar putea fi interpretată *spiccato*, pe când pasajul ascendent ar putea fi transformat într-un *sautille* mășcat, pentru ca mai apoi, în notele duble, să se treacă la *detache marcato* la talon, în intenția de a conferi un plus de expresivitate melodiei. Aceeași interpretare pe un *marcato* la talon este necesară și în cf. 5, pentru redarea caracterului cadentat al melodiei. Tema ce se interpretează pe coarda *sol* etalează un puternic contrast emoțional. Astfel, pentru a obține un sunet profund, se va efectua o mișcare largă a arcușului, cât mai aproape de căluș. Motivul cu optimi din ultima măsură (înainte de cf. 6) va fi cântat cu un plus de expresivitate, mai larg, vibrând intens pe terța descendentă, violonistul axându-și atenția pe *mordent*. În *glissando* degetul se va mișca aproape neobservat, eliberând apăsarea lui pe coardă, fiind efectuat nu

prin alunecare, ci prin rostogolirea pernuței degetului, folosind degetul 3 pe nota *fa*.

În cf. 6, pe un *forte*, în culminația temei, rolul conducător îl preia acompaniamentul, care adaugă un plus de ritmicitate, prin 8/8, metru întâlnit pe parcursul întregii lucrări. Dezvoltarea ulterioară a temei dezvăluie și nuanțe eroico-patetice ale acesteia, sonoritatea căpătând tot mai multă putere și intensitate.

Expunerea temei în registrul înalt (cf. 7) se va efectua cu un arcuș larg și viteză accelerată. Sunetele *portato* se vor cânta cu arcușul plat la talon. Fragmentul de pe coarda *sol* se interpretează cu degetele bine puse și apăsate. Iar în fragmentul ce începe cu 2 măsuri până la cifra 8, toate optimile indicate în jos, pe coarda *sol*, trebuie efectuate la talon, cu o reluare rapidă, dar în același timp bine ritmat, cu direcție muzicală spre *sol* din măsura ce urmează. Sugerăm ca degetul arătător (indexul) de la mâna dreaptă să nu fie apăsător pe arcuș în momentul atacului notei, în așa fel vom obține mai multă calitate în accente.

În cf. 8 recomandăm utilizarea trăsăturii *spiccato*, care va fi interpretată cu arcuș mai ușor, cu direcție spre nota culminantă *sol*. Mâna stângă va rămâne în aceeași poziție, întinzând un pic degetul, pentru a cânta *si-bemol* care urmează pe coarda *sol*.

Figura 2. Concerto rustico de Vladimir Rotaru, fragment din partitură, cf. 7-8.

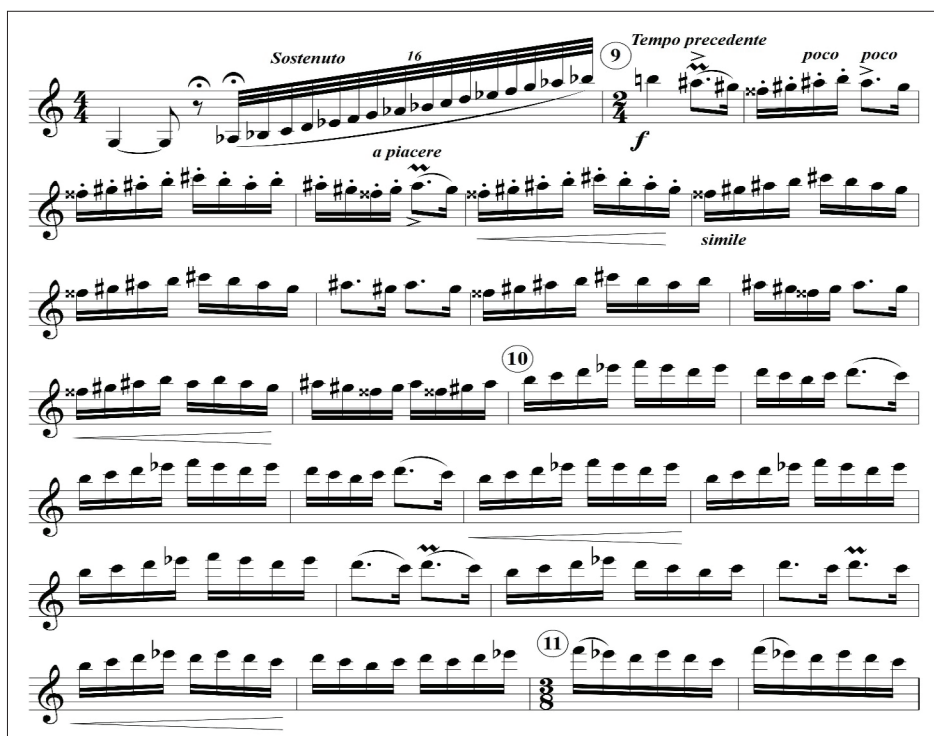

Figura 3. *Concerto rustico* de Vladimir Rotaru, fragment din partitură, cf. 9-11.

Episodul *Vivo. Leggiero e rustico* (cf. 9) reia și pre-schimbă doar un motiv al temei, care devine aproape de nerecunoscut. De o deosebită ușurință, în registrul înalt, „aerian” al viorii, tema capătă o alură jucăușă, iar accentele și *mordentele* îi conferă un caracter dansant. Trilurile prezente în temă sugerează imagini din natură – cântecul păsărilor, zumzetul vesel al albinelor – totul culminând în cf. 12, prin expunerea temei în registrul grav și reluarea ei în canon la vioară, în octava 3-4. Factura devine tot mai densă și zborul liber al imaginației marchează un nou val de dezvoltare a te-

mei, ale cărei motive sunt preluate în diferite registre, variante ritmice sau pasaje.

Tema va fi interpretată reușit dacă se va păstra o amplitudine mică a arcușului, între mijlocul și vârful acestuia, *mordentele* vor fi scurte, cu un *vibrato* neînsemnat, accentele bine „împunse” de indexul mâinii drepte. Culminația acestui fragment (cf. 11) va necesita un *detache* mai larg, pentru a accentua „valurile” laconice și insistente ale melodiei; totuși, avântul ei va fi subliniat fără o apăsare evidentă a arcușului.

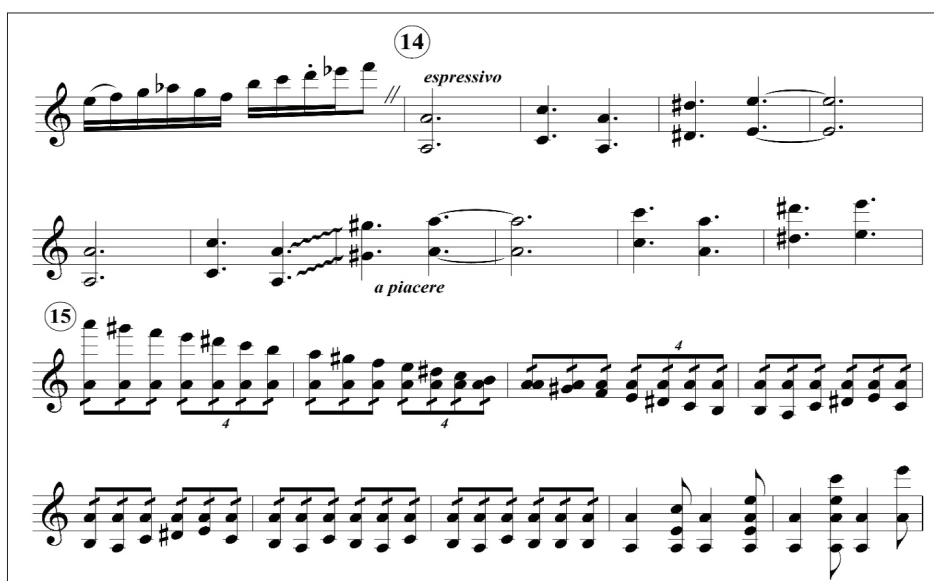

Figura 4. *Concerto rustico* de Vladimir Rotaru, fragment din partitură, cf. 14.

Atmosfera de exuberanță ce domnește în acest episod (până la cf. 16) este transmisă ascultătorului – interpretul va etala o ardoare pe măsură, utilizând un arcuș activ, cu trăsături precise, accente cât mai ascutite (cf. 13) pe degetul arătător, *mordente* scurte, *vibrato* intens, trăsătură măscată de arcuș.

Cf. 14 – *Molto animato*, este culminația generală a *Concertului rustic*. Tema augmentată ritmic apare cu o nouă forță, melodia emană bucurie și optimism, fiind expusă în octave și urmată de o cadență nu prea mare, însă foarte expresivă, în cf. 15, cu indicația *a piacere*. În fragmentul respectiv, cu toate că avem un desen ritmic clar, interpretul ar trebui să urmeze indicația dată, astfel, acest pasaj descendent va fi cântat inițial larg, *detache*, cu o amplitudine mai mare în arcuș, pentru ca mai apoi, treptat, să grăbească tempoul, micșorând și arcușul, trecând în *spiccato*, în așa fel obținând un *accelerando*. Spre sfârșitul pasajului, se va reveni la *poco rallentando*, ce trece în acorduri bine determinate. Deși acest mic fragment are o anumită tentă de libertate ritmică, totuși va fi interpretat într-o manieră academică.

Tema (cf. 16) se lărgeste și mai mult, epicul capătă amploare prin figurațiile ritmice (triolete, sextolette, octolette) ale pianului, caracterul ascendent și larg al pasajelor. Revine și ținuta ritmică ușor improvizatorică, liberă din primul compartiment (cf. 17-18). Pasajul *pizzicato*, preluat și de pian, expunerea vădit motivică a temei îi conferă și mai multă intimitate, culoare și expresie. Tema epică revine cu o nouă amploare dramatică, într-un diapazon de trei octave (cf. 16) și interpretul urmează să atragă atenția în primul rând la viteza arcușului care va trebui stăpânit cu grijă, ca să poată reda întocmai concepția autorului.

În ultimul compartiment al lucrării (cf. 19) autorul găsește o nouă modalitate de a arăta vitalitatea acestei frumoase teme, transpunând-o cu o cvintă în sus (în raport cu cea din cf. 5). Astfel, într-o nuanță tonală inedită, compozitorul valorifică bogatul potențial al temei centrale, care reconfirmă forța și dragostea de viață ce străbate din mesajul artistic al creației date. Caracterul cadențat al încheierii necesită executarea notelor duble cu un *marcato* bine pronunțat.

CONCLUZII

Concerto rustico de V. Rotaru se deosebește printr-un limbaj muzical complex și un tematism generos nuanțat, de sorginte folclorică, fapt ce-i solicită inter-

pretului nu doar o pregătire tehnică riguroasă, iscusință în interpretarea unor trăsături de arcuș, buna cunoaștere a registrelor înalte ale instrumentului, abilitatea de a cânta în ansamblu, de a improviza, ci și capacitatea de a transmite ascultătorului concepția și conținutul afectiv al lucrării, de a nuanța fiecare detaliu al discursului muzical, de a scoate în evidență anumite elemente structural-artistice, prin abordări interpretative noi.

Incluzând în propriul repertoriu creația analizată, autorul articolului recomandă o abordare interpretativă polivalentă, bazată pe semantica tematismului de inspirație folclorică, în care un loc central îl ocupă îmbinarea abilităților și dexterităților de interpretare academică cu elemente specifice ale tehnicii viorii populare. Ne referim în special la ornamentică și semantica diversă a tematismului discursului muzical ș.a. Astfel, o altă concluzie relevantă ce se desprinde din acest demers este că lucrarea analizată nu doar ocupă un loc binemeritat în patrimoniul muzicii naționale, ci poate și trebuie să beneficieze de noi abordări interpretative și argumentate în contextul cercetărilor actuale în domeniul dat și ale unor re-interpretări originale pe scenele de concert.

BIBLIOGRAFIE

1. Mironenko E. Kompozitor Vladimir Rotaru. Kishinev, 2000. 95 p.
2. Bunea D. Modalități de abordare a folclorului în creațiile pentru vioară ale compozitorilor din Republica Moldova. În: Componistica românească de valorificare a folclorului. Suceava: Lidana, 2015, pp.131-136.
3. Axionov V. Tendințe stilistice în creația componistică din Republica Moldova. Chișinău: Cartea Moldovei, 2006, 214 p.
4. Axionov V. Exponentul folcloric în spectrul stilistic al muzicii instrumentale a compozitorilor din Moldova. În: Cercetări de muzicologie. Chișinău: Știința, 1998, pp. 73-87.
5. Andrieș V. Concertul instrumental și reflectarea lui în muzicologia autohtonă În: Anuarul științific: Muzică, Teatru, Arte Plastice, nr. 1-2 (12-13). Chișinău: Valinex, 2011, pp. 60-68.
6. Mironenco E. Concertul instrumental în creația componistică din Republica Moldova În: Arta muzicală din Republica Moldova: istorie și contemporaneitate. Chișinău: Grafema Libris, 2009, pp. 703-732.
7. Molodojan-Mitișov A. Dificultăți de interpretare a muzicii contemporane. În: Problemele metodico-didactice în învățământul artistic superior: seminar metodologic, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Chișinău, 2003, pp. 99-102.